

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Тарасюк Марини Юріївни
на тему «Міське суспільство Волині литовської доби:
матеріальний вимір повсякдення»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 03 – Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Актуальність теми дисертації.

Історія повсякдення як галузь історичного знання набуває популярності у дослідників, які мають змогу розгорнути картину життя соціуму без традиційної для історичних розвідок соціально-політичної проблематики. Відповідно акцент дослідження змінюється у бік аспектів побуту, помешкання, одягу тощо, що в свою чергу виступає культурологічним маркером епохи. Локалізація роботи регіоном Волині періоду раннього Нового часу дає змогу реконструювати життя мешканців міст як однієї з динамічних соціальних верств того періоду. У свою чергу це дає додатковий матеріал для розуміння процесів та адекватної оцінки історичного розвитку українських земель кінця XV – першої половини XVI ст. Відтак, тема, яку М. Ю. Тарасюк обрала для свого дослідження, має актуальність.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше у вітчизняній історіографії проаналізовано та охарактеризовано репрезентативність джерельної бази для реконструкції «тріади» повсякдення (житло, одяг, харчування), а також у цьому контексті проаналізовано історіографію, як вітчизняну, так і закордонну. У дослідженні встановлено особливості міської культури харчування, перелік продуктів та напоїв, що входили до меню міських мешканців. Матеріал роботи удосконалює відомості про одяг, головні убори, взуття міщан Волинського регіону, а також його характерне оздоблення. На основі узагальнення відомостей писемних та археологічних джерел доповнено реконструкцію типової садиби волинського міста та її приміщень кінця XV – першої половини XVI ст. Висновки

відповідають завданням дослідження й у сукупності розкривають його мету. Вони самостійні й достатньо підкріплені достовірними фактами, що підтверджуються джерельною базою дослідження.

Наукові дослідження були виконані здобувачем на кафедрі історії КПІ ім. Ігоря Сікорського в рамках ініціативної теми «Україна від середньовіччя до новітнього часу: історія, політика, ідентичність» (державний реєстраційний 0121U111096) під керівництвом доктора історичних наук, професора Білоус Наталії Олексіївни та доктора історичних наук, професора Костилюєвої Світлани Олександрівни.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання реконструкції повсякдення міських мешканців Волині литовської доби в таких основних її проявах, як житло, гардероб і харчування, кінця XV – першої половини XVI ст. виконано повністю, здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Тарасюк М. Ю. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 032 – Історія та археологія та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми Історія.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям історія України.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Тарасюк Марини Юріївни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою. Виклад матеріалу дослідження послідовний і логічний з дотриманням норм наукового стилю, а також використання загальноісторичної та педагогічної термінології.

Дисертація складається з вступу, 4 розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 216 сторінок.

У вступі дисертантка розкрила актуальність дослідження проблеми, зв'язок роботи з науковими темами, виклала мету й визначила завдання, об'єкт і предмет, хронологічні й територіальні межі, обґрунтувала принципи та методи дослідження, аргументувала наукову новизну отриманих результатів, їх практичне і теоретичне значення, надала інформацію про апробацію результатів студій, наявність публікацій за темою дослідження та структуру роботи.

У першому розділі «Підгрунття для дослідження» (с. 24 – 63) проведено ґрунтовний історіографічний аналіз наукових праць за темою роботи, охарактеризовано її джерельну базу, висвітлено методологічні підходи дослідницької роботи, а також охарактеризовано поняття «місто», історичні умови розвитку міст та соціальну структуру міщанства як стану. Зокрема дисертантка упорядкувала вітчизняну та іноземну історіографію з досліджуваної проблеми за хронологічним та географічним принципом і доповнено результатами археологічних розвідок. Проаналізовано джерельну базу, зроблено спробу класифікації джерел за обраною проблематикою дослідження, обґрунтовано використання базових принципів історичного пізнання для розкриття теми роботи, застосування загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціальних історичних методів при її написанні.

У другому розділі «Харчування волинського міщанства» (с. 64 – 107) проаналізовано продуктовий кошик міського мешканця, його повсякденний та святковий набір продуктів та страв. З'ясовано, що зернові та продукти з них, а також овочі та фрукти складали основу щоденного харчування на відміну від м'ясних та рибних страв, наявність у раціоні яких залежало від матеріального становища міщанської родини. Висвітлено роль хмільних напоїв у міській харчовій культурі. Автором встановлено, які види напоїв були більш вживаними

і наводиться технологія їх виготовлення. Показано місце спецій і солодошів у стравах міських мешканців.

У третьому розділі «Гардероб волинського міщанства» (с. 108 – 145) проаналізовано комплекс типового міщанського костюму Волині. Досліджено особливості натільного та верхнього одягу повсякденного і святкового призначення. З'ясовано, які матеріали використовували для його виготовлення. Звернено увагу, що існували види одягу, які були типовими для усіх верств тогочасного суспільства. Також висвітлено роль прикрас та декорування елементів одягу і головних уборів. У роботі досліджено види взуття як продукт місцевого ремісничого виробництва.

У четвертому розділі «Садиба в житті міщанства» (с. 146 – 168) досліджено особливості міської садиби, яка в свою чергу є ілюстрацією рівня розвитку тогочасного міста. З'ясовано, що подвір'я мешканця міста складалося не лише з житлового приміщення, його доповнювали будівлі з визначеним функціональним призначенням відповідно фаху господаря садиби. Висвітлено особливості будівництва та аспекти, що впливали на нього, а також інтер'єр і начиння будівлі. Наведено джерельні дані щодо вартості садиби волинських міст.

Можна констатувати, що дисертація є завершеною працею з історії повсякдення українських міст періоду раннього Нового часу, а саме повсякдення міського суспільства Волині литовської доби.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 20 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 6 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 2 статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Web of Science Core Collection.

Також результати дисертації були апробовані на 12 наукових фахових конференціях.

Тематика наукових публікацій відповідає змісту дисертаційного дослідження і відбиває основні аспекти повсякдення міських мешканців Волині кінця XIV – середини XVI ст. Статті містять обґрунтовані наукові результати відповідно до поставлених завдань та характеризуються повним і якісним викладом матеріалів дисертації. Усі публікації написані одноосібно з дотриманням принципів академічної доброчесності. Академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікацій та текстових запозичень не виявлено.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи ґрунтовність, наукову добросовісність та цінність дисертаційного дослідження, необхідно вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання:

1. У вступі при визначенні хронологічних меж дослідження нижньою межею обрано кінець XV ст., проте вважаю, що доцільно було б обрати це століття в повному обсязі, оскільки саме у цей період українські міста масового отримують магдебурзьке право. Відтак формується своєрідне міське середовище раннього Нового часу.
2. У підрозділі 2.1.5 «Спеції та мед як елементи смакової традиції» автором висвітлено вживання прянощів у кухні міщан серед яких акцентовано увагу на спеціях імпортного походження, які були доступні заможнім родинам, що було типовим і для тогочасного європейського міста, проте, на наш погляд, недостатньою є роль пряних трав місцевого походження, що є характерні для традиційної вітчизняної кухні: кропу, анісу, цибулі, любистку, полину тощо.
3. Змістом окремого підрозділу стало питання вживання хмільних напоїв та технології їх виготовлення, проте недостатньо висвітлена присутність у меню міського мешканця безалкогольних напоїв, які були характерні волинській кухні ще з давньоруських часів, зокрема, квас, узвар, кисіль тощо.

4. Купецтво, як динамічна частина міщанства, перебувала у поїздках для реалізації товарів, які були небезпечними. Захист життя і матеріальних цінностей від грабіжників вимагав використання зброї, як вогнепальної, так і холодної. В свою чергу носіння і застосування зброї у становому суспільстві було регламентованим і пріоритетне право на неї мала шляхта. У роботі аспект володіння зброєю міщанством, на мій погляд, висвітлений недостатньо.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Тарасюк Марини Юріївни на тему «Міське суспільство Волині литовської доби: матеріальний вимір повсякдення» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для 03 – Гуманітарні науки. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Тарасюк Марина Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Рецензент:

Доцент кафедри історії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
кандидат історичних наук

« 11 » серпня 20 24 року

(підпис)

Анна МАХІНЬКО

